

MAKTABDA PSIXOLOGLARNING IJOBİY FAOLLIGINI OSHIRISH, QO‘LLAB-QUVVATLASH MASALALARI

Pirimkulova Dilorom Rahmanqulovna

Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani

36-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada maktab psixologlarining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish, ularning ijobiy faolligini oshirish va qo‘llab-quvvatlash masalalari yoritilgan. Psixologlarning ta‘lim muassasasidagi o‘rni, kasbiy rivojlanishi, motivatsiyasi hamda faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, psixologlarni qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy usullari va ularning ta‘lim sifatini oshirishdagi ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Maktab psixologi, kasbiy faoliyat, motivatsiya, psixologik xizmat, kasbiy rivojlanish, qo‘llab-quvvatlash, emotsional barqarorlik, ta‘lim sifati, psixologik yordam, innovatsion yondashuv.

KIRISH

Ta‘lim tizimida maktab psixologlari o‘quvchilar, pedagoglar va ota-onalarga psixologik yordam ko‘rsatadigan muhim mutaxassislar hisoblanadi. Ularning faoliyati o‘quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, ta‘lim jarayonidagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan. Shu sababli psixologlarning kasbiy faolligini oshirish va ularni qo‘llab-quvvatlash ta‘lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Maktab psixologining samarali faoliyati ko‘p jihatdan uning kasbiy motivatsiyasi va ishga bo‘lgan qiziqishiga bog‘liq. Kasbiy jihatdan qo‘llab-quvvatlangan mutaxassis o‘z vazifalarini mas‘uliyat bilan bajaradi, yangiliklarga intiladi va ta‘lim muassasasida sog‘lom psixologik muhit yaratishga hissa qo‘shadi.

Psixologlarning ijobiy faolligini oshirish uchun ularning malakasini muntazam ravishda rivojlantirib borish zarur. Seminarlar, treninglar, konferensiyalar va malaka oshirish kurslarida ishtirok etish mutaxassisning bilim va ko‘nikmalarini boyitadi. Zamonaviy psixologik metodlarni o‘rganish esa amaliy faoliyat samaradorligini oshiradi.

Kasbiy faoliyat davomida psixologlar turli emotsional zo‘riqishlarga duch kelishlari mumkin. O‘quvchilar, ota-onalar va pedagoglar bilan ishlash katta mas‘uliyat talab qiladi. Shu sababli psixologlarning emotsional holatini qo‘llab-quvvatlash, kasbiy stress va emotsional so‘nishning oldini olish muhim hisoblanadi.

Ta'lim muassasasi rahbariyati tomonidan psixolog faoliyatiga munosib sharoit yaratish ham muhim omildir. Psixologik xizmat xonasining mavjudligi, zarur metodik vositalar bilan ta'minlanganlik va ish faoliyatining e'tirof etilishi mutaxassisning kasbiy faolligini oshiradi. Maktab jamoasida psixologning mavqeini mustahkamlash ham katta ahamiyatga ega. Pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali psixologik xizmatning samaradorligi ortadi. O'zaro hurmat va hamkorlik muhiti mutaxassisning faol ishlashiga yordam beradi.

Psixologlarni rag'batlantirish tizimini takomillashtirish ham dolzarb masalalardan biridir. Yutuqlarni e'tirof etish, tashakkurnomalar, mukofotlar va kasbiy tanlovlarda ishtirok etish imkoniyatlari psixologlarning ishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish psixologik xizmat imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Onlayn maslahatlar, elektron diagnostika vositalari va zamonaviy metodikalar psixolog faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Psixologik xizmatlarning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi ko'plab afzalliklarga ega ekanligi isbotlangan. Psixologlar tomonidan taqdim etiladigan akademik yordam o'rganishdagi qiyinchiliklarni aniqlash va hal qilishga yordam beradi, bu esa o'quv samaradorligini oshirishga va talabalarning faolligini oshirishga olib keladi. Bundan tashqari, psixologik xizmatlar ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga hissa qo'shadi, o'quvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlar, chidamlilik va aqliy farovonlikni rag'batlantiradi.

Psixologik xizmatlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagoglar va psixologlarning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Birgalikda ishlash orqali ular o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlashlari, moslashtirilgan tadbirlarni ishlab chiqishlari va o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan yordam muhitini yaratishlari mumkin. Biroq, cheklangan resurslar, stigma va kasbiy rivojlanish zarurati kabi muammolar maktablarda psixologik xizmatlarni samarali taqdim etishga to'sqinlik qilishi mumkin. Psixologik xizmat o'z faoliyatida tibbiy, defektologik va boshqa xizmat turlari bilan, bola tarbiyasida yordam ko'rsatuvchi jamoatchilik xodimlari bilan yaqin aloqada ish olib boradi. Barcha mutaxassislar bilan munosabat tenglik asosida va fikrlarning bir-birini o'zaro to'ldirishi asosida quriladi.

Yosh avlod tarbiyasi hamma zamonlarda ham g'oyat muhim va dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan. Bugungi kunda ham mamlakatimizda ta'lim tizimini izchil rivojlantirish borasida tizimli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Yangi O'zbekistonning kelajagi yosh avlodning ta'lim-tarbiyasi, zamonaviy bilimlari, yuksak malakasi, kasbiy tajribasi va albatta psixologik salomatligiga ham bog'liqdir. Ta'lim tizimida psixologik xizmatning asosiy vazifasi eng dolzarb masalalaridan biri bo'lgan o'quvchilarning psixologik salomatligini asrashdir. Psixologik xizmatning davlat

rivojidadagi o‘rniga to‘xtashdan avval, uning shakllanish tarixiga nazar tashlaymiz. Psixologik xizmat AQSHda 1800-yillardan boshlab rivojlana boshladi. AQSHning birinchi amaliyotchi psixologlari o‘zini-o‘zi tarbiyalash muammosini o‘rgangan eksperimental psixologlar edi. Amerika maktablarida aqliy taraqqiyot koeffitsiyentini aniqlash keng tarqalib, keyinchalik “Gaydens” xizmatining rivojlanishiga turtki bo‘ldi. Fransuz maktab psixologiyasining otasi Alfred Bine bo‘lib, u bu sohada 1894-yildan ish boshlagan. 1905-yilda Fransiya ta‘lim vazirligi Binega umumiy dastur bo‘yicha o‘qiy olmaydigan bolalarni tekshirish muammosi bilan murojaat qiladi va shu tariqa aqliy rivojlanishda orqada qolgan bolalarni o‘rganadigan Bine-Simon testi yaratildi. 1909- yilda Fransiyada maktab psixologik xizmati tashkil etiladi.

Umumiy o‘rta ta‘lim tizimidagi psixologik xizmatning maqsadi:

– shaxsning har tomonlama garmonik kamoloti, to‘laqonli psixologik taraqqiyotni ta‘minlovchi qulay shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir. Psixologik xizmatda tadqiqot va ta‘sir o‘tkazish ob‘yektini maktabgacha yoshdagi bolalar, o‘quvchilar, o‘qituvchilar, ota-onalar hisoblanadi, ularni alohida yoki guruhiy shaklda tadqiq qilish mumkin.

Ta‘limi tizimida psixologik xizmat uch bosqichdan iboratdir:

1. Yuqori bosqich – psixologiya kafedralari tomonidan psixologik markazlarning buyurtmalariga binoan ilmiy-amaliy hujjatlar, ko‘rsatmalar va metodikalar ishlab chiqariladi.
2. O‘rta bosqich – psixologik markazlar tomonidan yangi diagnostik amaliyotga tatbiq qilib ko‘riladi.
3. Quyi yoki ommaviylashgan darajada – barcha amaliy psixologlar faoliyatini yo‘lga qo‘yadilar.

Psixologik xizmatning mazmuni:

- a) psixodiagnostik tadqiqotlar o‘tkazish, metodikalar ishlab chiqish (test savol varaqasi, tajriba, kuzatish, suhbat va boshqalar);
- b) psixologik maslahat berish;
- c) psixologik konsiliumlar o‘tkazish;
- d) ta‘lim va tarbiya beruvchi dasturlardan foydalanib psixodramma, psixokorreksion treninglarni amalga oshirish;
- e) psixologik tadqiqot ob‘yektining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘quv dasturi, o‘quv tarbiya rejalarini tahlil qilish va hokazolar.

Psixolog pedagogik jamoa faoliyatiga har bir o‘quvchi shaxsi garmonik rivojlanish imkoniyatlari haqida asosiy psixologik g‘oyani olib kiradi. Ikki yo‘nalish ham bir-biri bilan bog‘liq.

Psixolog o'zining inson xulq-atvori va psixik faoliyati, psixik taraqqiyotning yosh qonuniyatlari haqidagi kasbiy bilimlariga, ularning o'quvchilar va kattalar, tengdoshlari bilan o'zaro munosabat xususiyatlariga, o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishga bog'liqligiga tayanib, bolaga individual yondashuv imkoniyatlarini ta'minlaydi, uning qobiliyatlarini aniqlaydi, normadan chetlashishlarning bo'lishi mumkin bo'lgan sabablarini psixologik-pedagogik korrektsiya qilish yo'llarini aniqlaydi.

Bu bilan psixologik xizmat maktabda o'quv tarbiya ishining mahsuldorligini oshirishga, ijodiy faol shaxsni shakllantirishga imkon beradi. O'quvchilarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishning asosiy vazifalari etib belgilangan:

- ta'lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini samarali va sifatli tashkil etish, shu jumladan, ish faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash orqali o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish ishlari samaradorligini oshirish;
- o'quvchilarning qobiliyati, layoqati, qiziqishlari hamda kasb-hunarga moyilliklari asosida to'g'ri kasb-hunar tanlashlariga ko'maklashish;
- turli yosh davrlarida o'quvchilarning shaxsiy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini psixologik jihatdan kuzatib borish, ta'lim-tarbiyadagi psixologik nuqsonlarni aniqlash, ularning aqliy taraqqiyotida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan har qanday salbiy og'ishlarning oldini olish;
- o'quvchilar ta'lim muassasasining ijtimoiy muhitiga moslasha olmasligi holatlarini korreksiyalash, ularni ijtimoiy rehabilitatsiya qilish bo'yicha tadbirlarni tashkil etish va amalga oshirish;
- pedagogik jamoalarda sog'lom psixologik muhitni yaratish va qo'llab-quvvatlash, jamoa a'zolarining hissiy-emotsional holatlari, shaxslararo munosabatlar va ziddiyatli xatti-harakatlarni korreksiyalash, ularning psixologik madaniyatini yuksaltirish;
- iste'dodli va iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularning individual-psixologik, fiziologik xususiyatlari va qiziqishlarini o'rganish, qobiliyatlarini namoyon etishlari va rivojlantirishlari uchun shart-sharoitlar yaratish;
- axborot-psixologik xurujlarning xavfi, Internet jahon axborot tarmog'ining salbiy ta'siri, yoshlar tarbiyasiga xavf solayotgan "ommaviy madaniyat"ning kirib kelishi holatlarining oldini olishga qaratilgan tadbirlarni o'tkazish;
- pedagog xodimlar, o'quvchilar hamda ota-onalarning psixologik-pedagogik bilimlarini oshirishga ko'maklashish, pedagog xodimlar, ota-onalar va jamoat tashkilotlarining samarali hamkorligini ta'minlash. Shuningdek, Yangi

tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida “Ta’lim tashkilotlarida alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim va tarbiya ta’minlanadi” deb qabul qilinganligi ham psixologik xizmat sohasining e’tibori ortayotganiga dalildir. Yangi O‘zbekiston o‘z-o‘zidan qurilmaydi. Buning yo‘lida barcha fuqarolar, hamma yosh-u qari birdek o‘z hissasini qo‘shishi kerak. Yurt tinchligini himoya qilish va yangi taraqqiyotga erishishida har bir soha vakillari o‘z sohasi doirasida hissa qo‘shishlari lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktab psixologlarining ijobiy faolligini oshirish va ularni qo‘llab-quvvatlash ta’lim tizimi rivojlanishining muhim omillaridan biridir. Kasbiy rivojlanish uchun sharoit yaratish, motivatsiyani kuchaytirish, emotsional qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish psixologik xizmat samaradorligini oshiradi. Natijada o‘quvchilar, pedagoglar va ota-onalarga ko‘rsatiladigan psixologik yordam sifati yanada yaxshilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrirdagi) 01.05.2023.
2. Psixologik xizmat haqida Nizom.1996
3. Z.T.Nishanova. Psixologik xizmat. © “Yangiyul poligraph service” M CHJ, 2007. 3-4betlar.
4. Z.T.Nishanova, M.Xolnazarova. Psixologik xizmat.Toshkent – 2017. 6;13,14- betlar.
5. Ziyonet